

Waldemar Gostomczyk

Politechnika Koszalińska

WPLYW FUNDUSZY UNIJNYCH NA ROZWÓJ INFRASTRUKTURY OBSZARÓW WIEJSKICH

THE IMPACT OF EU FUNDS ON RURAL AREA INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT

Słowa kluczowe: fundusze unijne, obszary wiejskie, rozwój, infrastruktura techniczna.

Key words: EU funds, rural area, development, technical infrastructure.

Abstrakt. Opisano zmiany w rozwoju infrastruktury technicznej w miastach i wsiach w latach 2003-2009. Zmiany te przeanalizowano na przykładzie stopnia dostępności ludności do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w poszczególnych regionach kraju. Przeprowadzone analizy pokazują duże zróżnicowanie regionalne, istotne różnice pomiędzy miastami i obszarami wiejskimi oraz znaczące opóźnienia w rozwoju sieci kanalizacyjnej. Dokonywane w ostatnich latach inwestycje z udziałem środków unijnych stopniowo niwelują te różnice, jednak wpływają na wysoki wzrost opłat za pobór wody i odprowadzanie ścieków.

Wstęp

Jednym z celów polityki regionalnej Unii Europejskiej (UE) jest zmniejszenie różnic w jakości poziomu życia i rozwoju gospodarczego pomiędzy najbiedniejszymi i najbogatszymi. Obszary wiejskie, ze względu na swoje rozproszenie terytorialne i oddalenie od centrów rozwoju gospodarczego charakteryzują się znacznie gorszym stanem infrastruktury technicznej w porównaniu do obszarów miejskich. Przejawem tego zróżnicowania jest poziom zwodociągowania i skanalizowania, liczba i stan dróg oraz liczba oczyszczalni ścieków. Uwarunkowania te w konsekwencji obniżają atrakcyjność inwestycyjną obszarów wiejskich, powodują niski poziom przedsiębiorczości, a w konsekwencji wysoki wskaźnik bezrobocia, prowadzący często do wykluczenia społeczno-ekonomicznego znacznej liczby ludności obszarów wiejskich.

Głównym celem racjonalnego wydatkowania środków finansowych będących do dyspozycji w ramach przyznanych funduszy europejskich jest wyrównanie szans rozwojowych regionów najbardziej upośledzonych gospodarczo i społecznie. Fundusze unijne będące instrumentami polityki regionalnej i spójności doskonale nadają się do wspierania procesów restrukturyzacyjnych i modernizacyjnych, przyczyniających się do rozwiązywania najważniejszych problemów gospodarczych i społecznych oraz niwelacji dysproporcji pomiędzy rozwojem obszarów wiejskich i miejskich.

Materiał i metodyka badań

Celem opracowania jest zbadanie i określenie efektywności i skuteczności stosowanych środków wspierania zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju społeczno-gospodarczego na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. W tym celu dokonano analizy struktury i wysokości dostępnych i wykorzystywanych środków z funduszy europejskich. W szczególności zbadano zmiany w infrastrukturze technicznej, w takich dziedzinach, jak stopień zwodociągowania i skanalizowania z uwzględnieniem zróżnicowania obszarów miejskich i wiejskich. Zebrany materiał pozwolił ocenić dynamikę zmian w latach 2003-2012, regionalne zróżnicowanie z możliwością wskazania obszarów deficytu. Szczegółowo oceniono przez analizy funduszy unijnych dla województwa zachodniopomorskiego zawartych w liście projektów indywidualnych w ramach Programu „Infrastruktura i środowisko” przeznaczonych na działania proekologiczne. Działania realizowane w gminach i powiatach opisano poprzez zaprezentowanie osiągnięć i rezultatów trzeciego pod względem wartości w kraju projektu porządkowania gospodarki wodno-ściekowej gmin dorzecza Parsęty. Wiele zaprezentowanych w artykule problemów ma charakter sygnałny i wymaga dalszych wnikliwych badań.

Wyniki badań

Polska ma już długą tradycję w wykorzystaniu funduszy europejskich. W kolejnych okresach planistycznych otrzymywaliśmy coraz większe środki rozdzielane na szczeblu krajowym i regionalnym. Fundusze europejskie udostępniające środki na dofinansowanie realizacji projektów można podzielić na [Grzeszczyk 2008]:

- fundusze przedakcesyjne, które były przeznaczone dla krajów w okresie przygotowawczym do członkostwa w UE,
- fundusze strukturalne,
- fundusz spójności,
- inicjatywy wspólnotowe,
- inne fundusze mające charakter uzupełniający.

W zakresie niwelowania dysproporcji w poziomie rozwoju krajów należących do UE znaczącą rolę przypisuje się Europejskiemu Funduszowi Rozwoju Regionalnego (EFRR). Dla rozwoju infrastruktury technicznej wykorzystywany jest przede wszystkim priorytet 4 [Filipek 2009], w ramach którego udzielane jest wsparcie dla inwestycji obejmujących działania proekologiczne, tj. zaopatrzenie w wodę, gospodarkę wodną, zarządzanie odpadami, oczyszczanie ścieków oraz pomoc dla małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie wdrażania technologii zapobiegania zanieczyszczeniu środowiska.

Dane zaprezentowane w tabeli 1 pokazują, że pomimo wyższej dynamiki przyrostu liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej na wsi nadal utrzymuje się różnica w stopniu zwodociągowania miast i wsi. Województwami z najbardziej zwodociągowanymi miejscowościami wiejskimi w Polsce są: wielkopolskie, zachodniopomorskie, kujawsko-pomorskie i pomorskie, a najmniej województwa: podkarpackie, mazowieckie i lubelskie. W 2009 r. w miastach z sieci wodociągowej korzystało 95,2% mieszkańców, a na wsi tylko 74,7%. W latach 2003-2009 przyrost w miastach był nieznaczny, tylko 0,9%, a na wsi 4,2%. W kolejnych latach te dysproporcje powinny się jeszcze bardziej zmniejszać, ponieważ w

Tabela 1. Zmiana stopnia zwodociągowania miast i wsi w podziale na województwa w latach 2003-2009
Table 1. The change of water service coverage in urban and rural areas by voivodship during the period 2003-2009

Województwo/ Voivodship	Odsetek korzystających z sieci wodociągowej w stosunku do ogółu/ Share of water service coverage to total populations [%]									Zmiana 2003- 2009/Change 2003-2009 % population	
	2003			2006			2009				
	ogółem/ total	miasto/ urban	wieś/ rural	ogółem/ total	miasto/ urban	wieś/ rural	ogółem/ total	miasto/ urban	wieś/ rural	miasto/ urban	wieś/ rural
Dolnośląskie	90,5	96,4	75,7	91,0	96,5	77,6	91,4	96,6	78,9	0,2	3,2
Kujawsko-pomorskie	89,3	95,7	78,9	90,0	96,0	80,7	90,6	96,1	82,3	0,4	3,4
Lubelskie	77,6	92,8	64,3	79,2	93,4	66,8	80,6	93,8	69,1	1,0	4,8
Lubuskie	87,5	95,1	73,6	88,4	95,6	75,9	89,2	95,7	78,0	0,6	4,4
Łódzkie	88,2	94,0	77,7	89,0	94,2	79,5	89,5	94,3	80,8	0,3	3,1
Małopolskie	70,8	90,3	51,4	73,8	93,7	54,3	75,3	93,9	57,2	2,6	5,8
Mazowieckie	78,5	88,7	59,8	81,0	89,8	64,9	83,1	90,8	69,0	2,1	9,2
Opolskie	94,2	97,3	90,8	94,4	97,4	91,0	94,5	97,4	91,2	0,1	0,4
Podkarpackie	73,2	91,0	61,3	74,4	91,5	62,7	75,5	91,9	64,0	0,9	2,7
Podlaskie	85,2	95,2	70,8	86,7	95,8	73,4	87,4	95,9	74,7	0,7	3,9
Pomorskie	91,3	97,1	79,1	91,8	97,4	80,6	92,6	97,9	82,0	0,8	2,9
Śląskie	92,7	96,8	77,8	93,1	97,0	78,7	93,3	97,1	80,1	0,3	2,3
Świętokrzyskie	80,4	94,0	68,9	82,4	94,8	72,0	83,5	94,9	74,1	0,9	5,2
Warmińsko-mazurskie	86,7	96,9	71,2	88,0	97,3	74,1	88,7	97,5	75,7	0,6	4,5
Wielkopolskie	91,3	95,9	85,1	91,9	96,4	86,0	92,4	96,6	87,0	0,7	1,9
Zachodniopomorskie	92,7	96,6	83,8	93,1	96,8	84,6	93,3	96,9	85,5	0,3	1,7
Średnia dla Polski/Country's average	85,2	94,3	70,5	86,4	94,9	72,8	87,2	95,2	74,7	0,9	4,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu wstępnego... 2008
 Source: own study based on Preliminary report... 2008

Tabela 2. Zmiana stopnia skanalizowania miast i wsi w podziale na województwa
Table 2. The changes in residential access to sewer systems in urban and rural areas, by voivodship

Województwo/ Voivodship	Odsetek korzystających z kanalizacji w stosunku do ogółu/ Share of sewer systems to total [%]									Zmiana 2003-2009/ Change 2003-2009 % population	
	2003			2006			2009				
	ogółem/ total	miasto/ urban	wieś/ rural	ogółem/ total	miasto/ urban	wieś/ rural	ogółem/ total	miasto/ urban	wieś/ rural	miasto/ urban	wieś/ rural
	Dolnośląskie	65,2	83,8	19,4	66,4	84,4	22,7	67,8	85,3	26,6	1,5
Kujawsko-pomorskie	59,9	84,6	19,7	62,0	86,0	24,1	63,9	87,9	26,7	3,3	7,0
Lubelskie	43,5	83,7	8,4	45,4	85,1	10,8	46,6	85,8	12,5	2,1	4,1
Lubuskie	59,6	84,5	14,6	61,8	86,2	18,3	62,8	86,9	20,6	2,4	6,0
Łódzkie	55,4	80,9	8,5	57,8	83,1	11,7	58,6	83,5	14,1	2,6	5,6
Małopolskie	46,5	81,0	12,2	49,6	82,8	17,0	51,9	84,3	20,5	3,3	8,3
Mazowieckie	56,2	81,7	9,3	58,6	83,6	12,8	60,9	85,2	16,4	3,5	7,1
Opolskie	51,4	85,4	13,8	54,3	86,5	18,5	58,7	87,4	27,1	2,0	13,3
Podkarpackie	46,9	82,1	22,9	51,3	83,6	29,4	54,9	84,4	34,4	2,3	11,5
Podlaskie	56,0	86,3	12,4	58,4	87,7	15,5	60,0	88,9	16,3	2,6	3,9
Pomorskie	72,1	91,8	30,5	73,5	92,5	34,9	74,9	93,1	39,2	1,3	8,7
Śląskie	65,9	78,9	17,2	67,7	80,3	21,5	68,6	81,0	24,4	2,1	7,2
Świętokrzyskie	42,0	81,3	8,9	45,5	83,4	14,0	46,7	83,8	16,1	2,5	7,2
Warmińsko-mazurskie	62,9	91,1	20,5	64,6	92,0	23,6	65,7	92,4	25,8	1,3	5,3
Wielkopolskie	55,5	82,9	18,4	58,6	84,9	24,0	60,4	86,1	27,6	3,2	9,2
Zachodniopomorskie	72,5	89,3	33,8	73,6	90,0	37,2	74,5	90,4	39,7	1,1	5,9
Średnia dla Polski/Country's average	57,4	83,4	15,9	59,8	84,8	20,2	61,5	85,8	23,5	2,4	7,6

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

latach 2010-2012 oddanych zostało do eksploatacji wiele inwestycji niewykazanych jeszcze w oficjalnych statystykach. Docelowo liczby te w miastach i na wsiach powinny się zbliżyć.

W Polsce od wielu lat utrzymują się duże dysproporcje pomiędzy stopniem zwodociągowania i skanalizowania. Jest ona szczególnie widoczna na wsi. W 2009 r. na wsi z sieci wodociągowej korzystało 74,7% ludności, a z sieci kanalizacyjnej tylko 23,5%. W miastach liczby te kształtowały się odpowiednio: 95,2 i 85,8%, czyli dysproporcja nie była znaczna. Najwięcej ludności wiejskiej korzystających z sieci kanalizacyjnej jest w województwie zachodniopomorskim i podkarpackim, najmniej w województwie lubelskim i łódzkim. Największy postęp na wsi dokonał się w województwie opolskim, w którym w latach 2003-2009 udział ludności korzystającej z kanalizacji zwiększył się o 13,3 p.p.

Głównymi źródłami finansowania inwestycji infrastrukturalnych w minionym okresie były Fundusze Spójności, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarach Wiejskich (EFRROW). Zadaniem EFRROW ustalonym Rozporządzeniem Rady (WE) nr 1290/2005 jest propagowanie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Łączna kwota środków przeznaczonych na PROW 2007-2013 wyniosła około 17,2 mld euro, z tego ponad 13,2 mld euro będzie pochodzić z budżetu UE (EFRROW), a około 4 mld stanowić będą krajowe środki publiczne.

Jednym z największych projektów w Polsce współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej, na który Komisja Europejska przyznała 150,4 mln euro było porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w dorzeczu Parsęty. Na rozległym terenie obejmującym 22 gminy – od Szczecinka do Kołobrzegu zaplanowano modernizację 78 ujęć i stacji uzdatniania wody oraz 9 hydroforni, budowę sieci wodociągowej o długości 885 km, 1235 km sieci kanalizacyjnej z 513 pompowniami ścieków. Inwestycja przewidywała wybudowanie dwóch nowych oczyszczalni ścieków i modernizację 15, co pozwoli zlikwidować 36 niespełniających standardów jakościowych. Ze szczegółowych wyliczeń wynika,

że po zakończeniu projektu 88,4% mieszkańców dorzecza będzie korzystać z kanalizacji zbiorczej i oczyszczalni. Cały obszar przedsięwzięcia zamieszkuje 250 294 osób.

Ze względu na rozmiar i skalę przedsięwzięcia inwestycje podzielono na dwa etapy: pierwszy z nich dobiega końca. Etap ten uwidocznili liczne problemy, z którymi muszą sobie radzić gminy zaangażowane w projekt. Inwestycje miały kosztować 180 mln zł, a kosztowały 250 mln zł. Przetargi odbywały się w latach 2007-2008, gdy warunki dyktował wykonawca, a nie inwestor. Aż 85% ze 180 mln zł miała dać UE. Gdy okazało się, że przetargi są o 40% droższe niż zakładały kosztorysy inwestorskie, postanowiono ograniczyć zakres programu. Jednak w 2010 r. Komisja Europejska zdecydowała, że skoro inwestor ograniczył zakres programu, to o 32 mln zmniejszono kwotę dofinansowania. Różnica ta pokryta została w dużym stopniu przez pożyczki zaciągnięte przez gminy. Wzrost kosztów i zaciągnięte kredyty wpływają obecnie na wysokie koszty ponoszone przez mieszkańców za pobór wody i odprowadzanie ścieków, które w niektórych miejscowościach szacowane są na ponad 40 zł/m³.

W ciągu kilku lat wysokość stawek za wodę i ścieki wzrosła o kilkaset procent. Przykładowo w gminie Tychowo w 2005 r. stawka za 1 m³ wody wynosiła 1,90 zł brutto, a za 1 m³ ścieków – 2,57 zł (w 2012 r. odpowiednio 6,20 i 12,17 zł netto). Powoduje to rozgoryczenie mieszkańców wsi, którzy uważają że fundusze unijne zamiast zmniejszać różnice w warunkach życia miast i wsi, jeszcze bardziej je pogłębiają ze względu na znacznie wyższe koszty mediów. Żeby chociaż w pewnym stopniu wyrównać mieszkańcom wzrost opłat, wiele gmin dopłaca do cen wody i ścieków. W gminie wiejskiej Białogard łączna wysokość dopłat do wody i ścieków w 2012 r. wyniesie 4,26 mln zł, co stanowi prawie jedną piątą budżetu gminy na 2012 r.

Druga faza projektu „Zintegrowana gospodarka wodno-ściekowa w dorzeczu Parsęty realizowana jest w 6 gminach południowo-wschodniej części województwa zachodniopomorskiego. Dofinansowanie z Programu „Infrastruktura i środowisko” pokryje 80% kosztów kwalifikowanych przedsięwzięcia. W gminach przybędzie m.in.: 389 km sieci kanalizacyjnych, 289 km sieci wodociągowych i 214 pompowni. Dodatkowo zmodernizowanych zostanie 5 oczyszczalni ścieków oraz 16 stacji uzdatniania wody. Głównym celem projektu jest kompleksowe rozwiązanie problemów w zakresie dostawy wody oraz odprowadzanie ścieków, sprostanie standardom i normom europejskim dotyczącym ochrony środowiska oraz poprawa jakości życia mieszkańców, a także przyciągnięcie inwestorów i turystów.

Wnioski

1. Poszczególne regiony Polski charakteryzują się znacznymi różnicami w dostępności ludności do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej.
2. Szczególnie niedofinansowaną dziedziną infrastruktury technicznej jest sieć kanalizacyjna.
3. Dysproporcje w rozwoju miast i wsi są szczególnie widoczne i dokuczliwe dla ludności wiejskiej w sferze skanalizowania.
4. Sytuacja w zakresie zwodociągowania i skanalizowania wsi w ostatnich latach wykazuje widoczną poprawę, w znacznej części dzięki dostępności funduszy europejskich.
5. Niepokojącym zjawiskiem obserwowanym przy okazji ocen efektywności wykorzystania środków unijnych na wsi jest znaczny wzrost opłat za korzystanie w sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Zaciągnięte przez gminy kredyty, wysokie stawki amortyzacji są kalkulowane w ceny obciążające ludność wiejską za korzystanie z rezultatów inwestycji. W miastach stawki te są znacznie niższe.

Tabela 3. Wysokość cen za dostarczoną wodę i odprowadzone ścieki po realizacji inwestycji w 2012 r. (wybrane przykłady)

Table 3. Prices for piped water and discharged wastewater in selected locations after the investment completion in 2012

Jednostka terytorialna City/County	Cena netto w [zł/m ³]/ Price (net of VATax) [PLN/m ³]	
	Woda/ Water	Ścieki/ Wastewater
Miasto Koszalin (2011 r.)	2,71	3,02
Miasto Połczyn	3,88	6,48
Gmina Rąbino	9,00	21,27
Gmina Białogard	13,87	31,02
Miasto i gmina Karlino	4,75	15,26
Miasto i gmina Tychowo	6,20	12,17
Miasto i gmina Bobolice	8,98	14,71
Gmina Biesiekierz	5,28	15,54

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych spółek wodno-kanalizacyjnych

Source: own study based on water and sewage company information

Literatura

- Chrzanowski J.** 2009: Gospodarka wodno-ściekowa w województwie zachodniopomorskim. WFOŚiGW, Szczecin.
- Filipek A.** 2009: Fundusze Unii Europejskiej. Wyd. Placet, Warszawa.
- Grzeszczyk T.** 2008: Ocena projektów europejskich 2007-2013. Warszawa. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. 2010: Warszawa. Raport wstępny „Prognoza oddziaływania na środowisko do projektu aktualizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych – 2008”.
- Szymańska A.** 2008: Fundusze unijne i europejskie 2007-2013 dla samorządu terytorialnego, Warszawa. Taryfy dla zbiorowego zaopatrzenia w wodę i odprowadzania ścieków. 2011: Koszalin. Zarządzenia Prezesa Zarządu Spółki Regionalne Wodociągi i Kanalizacja sp. z o.o. w Białogardzie 2011.

Summary

The article describes changes in the development of technical infrastructure in urban and rural areas in the period 2003-2009. The changes are analyzed using the example of the degree of accessibility to public water and sewer systems in each voivodship. Results show large regional differences, important differences between urban and rural areas, and significant delays in the development of the sewer system. Recent investments, possible due to the EU funds, gradually eliminate the differences, however, they have resulted in large increases in charges for water consumption and sewage disposal.

Adres do korespondencji:

doc. dr inż. Waldemar Gostomczyk
Politechnika Koszalińska
Instytut Ekonomii i Zarządzania
Zakład Polityki Ekonomicznej i Regionalnej
ul. Kwiatkowskiego 6E, 75-343 Koszalin
tel. (94) 343 91 62
e-mail: waldemar.gostomczyk@tu.koszalin.pl